

В. І. Ляшенко,

доктор економічних наук, професор,

ORCID 0000-0001-6302-0605,

e-mail: slaval.aenu@gmail.com,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ,

Є. В. Чеботарьов,

доктор, ад'юнкт / докторант ІЕП НАН України,

ORCID 0000-0001-5963-7637,

e-mail: iegor.chebotarov@wz.uni.lodz.pl,

Лодзінський університет, Польща,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ДІАЛЕКТИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Повоєнне відновлення України своїми визначальними інституціональними, економічними та науково-практичними передумовами передбачає розробку відповідної державної політики. Вона об'єктивно буде більш ґрунтовною й досконалою у разі врахування досвіду інших країн світу, перед якими в різні часи поставали подібні виклики. Так само, ігнорування подібного досвіду, як і його «копіювання», можуть суттєво ускладнити відновлення України, призвести до масштабних економічних втрат із загостренням внутрішнього суспільно-політичного положення й суттєвих негативних зовнішніх наслідків з погляду обмеження та навіть згортання допомоги з боку міжнародної спільноти.

Досліджувана проблема набуває ще більшої актуальності в контексті таких чинників. По-перше, світовий досвід повоєнного відновлення є вкрай різноманітним за регіональними, часовими, галузевими, секторальними тощо ознаками. По-друге, такий досвід на прикладі окремих країн містить механізми, які за формальним підходом є не тільки різними, а взаємовиключними: для вирішення однакових (чи близьких за своїм змістом) проблем використовувалися протилежні заходи, або – використання різних механізм забезпечувало досягнення одних і тих же завдань. По-третє, світовий досвід відновлення містить і позитивні, і негативні наслідки (вони, як правило, залишаються поза увагою дослідників).

При цьому, розгляд зазначеного світового досвіду обмежується наведенням розповсюджених фактів розвитку Західної Німеччини (інколи – з додаванням прикладу Японії) внаслідок реалізації в них окремих відновлювальних заходів після другої світової війни.

Отже, з науково-практичного погляду досліджувана проблема постає не в площині використання (формальної імплементації) світового досвіду по-

воєнного відновлення, а в площині його адаптації: врахування, виходячи з національних інтересів і конкретно-історичних інституціональних й економічних умов.

Опрацювання означених питань потребує також визначення відповідних чітких дослідницьких основ у більш ширшому гносеологічному контексті. Він, як правило, залишається поза увагою дослідників: ідентифікація категоріального змісту дефініції «державна політика повоєнного відновлення економіки» України (ще краще, – у її обмеженому та розширеному розумінні), розробка системи категорій теорії і практики повоєнного відновлення економіки, обґрунтування етапів формування змісту державної політики повоєнного відновлення економіки.

Так, в обмеженому розумінні дефініція вихідної категорії «державна політика повоєнного відновлення економіки» України може бути викладена таким чином. Це – сукупність базових теоретичних положень, організаційно-управлінських заходів і регуляторних механізмів, спрямованих на забезпечення соціально-економічного розвитку країни в повоєнних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та невирішені аспекти проблеми. Опрацювання сукупності проблем повоєнного відновлення України в якості відносно самостійної висуває й питання дослідження світового досвіду розробки та реалізації політики повоєнного розвитку країн, з якими за сукупністю обставин Україна має спільні або подібні риси.

Є підстави вважати, що у вітчизняній економічній науці знаковою працею, котра висвітлює окреслені аспекти стала стаття С. Іванова «Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України» [1]. В ній, зокрема, акцентується увагу на необхідність ґрунтовного аналізу «Плану Маршалла».

За даним напрямом представили свої розробки Н. Казюка і Є. Шекета [2]; І. Хмара, К. Кучерява й І. Клімова [3]; Н. Супрун [4]. Ю. Кіндзерський при аналізі світового досвіду повоєнного відновлення аргументовано виокремив пріоритетні галузі вітчизняної промисловості [5].

Доведення необхідності змістовного усвідомлення «Плану Маршалла» як передумови опрацювання державної політики повоєнного відновлення України (й відповідної взаємодії з представниками міжнародної спільноти) дало змогу провести основи SWOT-аналізу «Плану Маршалла» для України» [6]. Більш того, подібний підхід став запорукою виведення досліджень на якісно новий рівень – сутнісного визначення етапів відновлення України під час війни та на повоєнному етапі [7].

Разом з тим, в цілому в українській науці проблематика аналізу світового досвіду повоєнного відновлення з визначенням перспектив і механізмів його використання у вітчизняній практиці не набула системної розробки. При цьому, для українських дослідників буде доцільним аналіз праць вчених інших країн за даною тематикою на прикладі не тільки Західної Європи та Японії після другої світової війни, а й Індо-Тихоокеанського субрегіону [8; 9], Близького Сходу [10], Західних Балкан [11; 12] тощо протягом другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Аналіз опрацювання досліджуваної проблеми у вітчизняній і зарубіжній науці дозволяє ідентифікувати її найбільш суттєві невирішені аспекти, виходячи з відповідної проєкції на потреби України:

- недостатнє усвідомлення інституціональних й організаційно-управлінських складових «Плану Маршалла» та зобов'язань країн-реципієнтів для надання їм допомоги;

- недостатній рівень аналізу політики повоєнного відновлення на прикладі саме тих країн, врахування досвіду яких за сукупністю ознак є найбільш доцільним для України;

- відсутність системного визначення змісту тих рис і характеристик повоєнного відновлення, адаптація яких є для України корисною, та тих рис і характеристик, котрих Україна має не припуститися.

Метою статті є усвідомлення вихідних інституціональних й організаційно-управлінських засад «Плану Маршалла» та світового досвіду повоєнного розвитку країн Західної Європи, Індо-Тихоокеанського субрегіону, Близького Сходу, Західних Балкан і Грузії задля визначення умов і перспектив адаптації їх підходів і механізмів в Україні в контексті розробки державної політики повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий досвід опрацювання політики повоєнного розвитку тих чи інших країн, як системних регуляторних соціально-економічних й у цілому – інституціональних заходів, має вже більш як вікову історію. Його витоками є рішення Паризької мирної конференції (18.01.1919 – 21.01.1920 рр.) щодо визначення

й затвердження основ, принципів і механізмів функціонування Європи й багато в чому – міжнародної спільноти в цілому за підсумками Першої світової війни. Укладені на Паризькій конференції п'ять мирних договорів країн-переможців: США, Великої Британії, Франції та Італії з Німеччиною, Австрією, Болгарією, Угорщиною та Османською імперією містили не тільки аспекти територіального устрою відповідних країн, а й прописували суто економічні питання: обсяги та механізми сплати репараційних виплат, розвиток торгівельних відносин, створення в Європі нових міждержавних галузевих економічних об'єднань тощо. Подібного роду економічні складові більш за все було зафіксовано у Версальському договорі з Німеччиною [13].

Якісно нового змісту системності політика повоєнного відновлення набула оформлення в контексті визначення перспектив розвитку міжнародного співтовариства після закінчення Другої світової війни. Таких ознак, насамперед, було втілено в законодавчому документі США, який в розповсюдженному визначенні отримав назву «План Маршалла».

На необхідність розробки саме такого аналогу щодо надання безпосередньої допомоги у реалізації відновлювальної політики в Україні наполягає міжнародна спільнота. Використання «Плану Маршалла» як аналога розробки та реалізації «Плану Маршаллу» для України» («Плану відновлення України» тощо) є правомірним лише за умов об'єктивного і комплексного усвідомлення самого «Плану Маршаллу». Тим більше, що принципово змінювалися визначальні підходи США щодо розуміння, розробки та реалізації цього проєкту. Тому, науково-практичне опрацювання досліджуваної проблеми своїми витоками має ідентифікацію вихідних базових положення зазначеного своєрідного оригіналу. Опрацювання даного документу дає підстави відмітити, що такими є наступні.

Перше. Поняття «План Маршалла» є узагальненим визначенням економічних, правових й у цілому – інституційних складових. У строгому нормативно-юридичному розумінні мова йде про офіційну Програму Сполучених Штатів Америки: «Програму відновлення Європи», яка спирається на Закон «Economic Cooperation Act of 1948» («Закон про економічне співробітництво 1948 р.») [14].

Друге. Безпосередня реалізація «Плану Маршалла» здійснювалася з квітня 1948 по грудень 1951 р. «Планом Маршалла», на тлі штучного затягування Радянським Союзом переговорів та його остаточної відмови від участі в даному проєкті, а також відмов соціалістичних країн Центральної та Східної Європи (крім Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії) й Фінляндії, було охоплено 17 країн континенту. Загальна допомога США за даним Законом склала 13,3 млрд дол. в цінах 1948 р. [14], що за різними оцінками і методиками у сучасних цінах складало б від 115 до 500 млрд дол.

Третє. Зазначена Програма США у сукупності її концептуальних положень, підходів і механізмів реалізації використовувалася не тільки в країнах Західної Європи, а й в інших країнах світу (насамперед, в Японії, а також в гомінданівському Китаї – Тайвані). На європейському континенті у найбільш системному виді «План Маршалла» отримав втілення у Західній Німеччині. Грунтовність щодо провадження відновлювальної політики також є характерною для Великої Британії, Франції та Італії (ці чотири країни стали й визначальними реципієнтами отримання фінансової допомоги з боку США, що доводить доцільність особливої уваги з погляду аналізу політики відновлення в них).

Четверте. «План Маршалла» передбачав не стільки надання країнам певних коштів, а низку завдань-зобов'язань країн-реципієнтів у провадженні в них радикальних соціально-економічних реформ. У цьому відношенні найбільш показовим є приклад Японії, де було реалізовано взаємопов'язані податкову, бюджетну, валютно-фінансову й організаційно-управлінську реформи; врегульовано діяльність картелів; перебудовано системи зовнішньоекономічних відносин товаровиробників і пенсійного забезпечення громадян (за іменем розробника аналога «Плану Маршалла» в Японії така політика отримала назву «Лінія Доджа» [15]). У всіх європейських й азійських країнах однією з визначальних складових повоєнних відновлювальних політик стали системні аграрні реформи, опрацювання досвіду яких в контексті розробки відновлювальної політики України слід вважати особливо важливим. Опрацювання та безпосереднє провадження аграрних реформ «на місцях» в Японії і на Тайвані одразу після закінчення другої світової, а пізніше у про-капіталістичній частині В'єтнаму (у В'єтнамі така аграрна реформа не спрацювала з причин корупційності місцевої політичної влади) та Індії здійснював В. Ладежинський – уродженець колишньої Київської губернії, один з найавторитетніших на той час учених і практиків аграрної економіки Америки та фахівців Державного департаменту США й Світового банку. Загальні підходи і механізми провадження аграрних реформ в низці країн Індо-Тихоокеанського субрегіону (серед яких – країни «південно-азійських драконів») багато в чому ґрунтувалися на столипінській реформі. Досвід якої, а також досвід проведення так званої колективізації в СРСР, В. Ладежинський предметно досліджував не тільки як фахівець-практик, а й як вчений-теоретик. Також слід відмітити, що в країнах Індо-Тихоокеанського субрегіону аграрні реформи багато в чому визначали відновлення економіки країн в цілому [16].

П'яте. Маємо ураховувати не тільки терміни безпосереднього провадження «Плану Маршалла» (вони, до речі є стислими: в Європі – з квітня 1948 по грудень 1951 р.; в Японії – з квітня 1949 по липень 1952 р.), а й період використання механізмів відповідних відновлювальних політик. В Японії, на-

приклад, відповідні підходи і механізми використовувалися ще понад п'ятнадцять років.

Шосте. Реалізація відновлювальних політик за «Планом Маршалла» передбачала не тільки системні економічні реформи, а й досягнення політичних цілей: наприклад, усунення комуністичних партій з урядів країн-реципієнтів в Європі та забезпечення релігійних свобод в Японії.

Сьоме. «План Маршалла» своєю невід'ємною складовою передбачав започаткування інтеграційних процесів між країнами у вигляді нових міжнародних об'єднань. У цьому контексті відповідно до «Плану Шумана» в 1950 р. у складі Німеччини, Франції, Італії, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу було створено Європейське об'єднання вугілля та сталі, яке після кількох перетворень стало прообразом майбутнього Європейського Союзу.

Восьме. Слід чітко усвідомлювати підходи щодо організаційно-методичного супроводу розробки та реалізації «Плану Маршалла». Його ініціатором у 1947 р. й автором визначальних положень став Державний секретар США Д. Маршалл (за активної участі Президента Г. Трумена); Безпосереднє опрацювання відповідної Програми США й Закону «Economic Cooperation Act of 1948» здійснював апарат Державного департаменту з заохоченням на постійній основі інтелектуальної еліти країни та провідних представників бізнесу (топ-менеджмент корпорацій, банків, інвестиційних компаній тощо). Однак практичне провадження відновлювальних політик здійснювали виключно фахівці-практики «технарні бізнесу»: в Європі президент корпорації Studebaker П. Хоффман, в Японії – управляючий Детройтського комерційного банку Д. Додж.

Дев'яте. Необхідно усвідомлювати загальну логіку розуміння Сполученими Штатами Америки змісту політики відновлення Європи (таку політику США на системній основі почали розробляти вже на початку 1944 р.) і місце «Плану Маршалла» у цій логіці. За початковим варіантом, представленим у вересні 1944 р. міністром фінансів США Г. Моргентау у його «Програмі щодо запобігання розв'язання Німеччиною 3-ї світової війни» («Плані Моргентау»), розуміння відновлювальної політики США в Європі обмежувалася лише Німеччиною [17]. Однак, насправді пропозиції Моргентау за суттю передбачали знищення Німеччини як держави: її поділ на дві держави з виділенням окрім цього ще трьох частин під управлінням Франції, Польщі та СРСР. Цим документом передбачалося також фактична руйнація промисловості Німеччини як основи її економічного потенціалу (з певним розвитком лише тваринницької галузі сільськогосподарського виробництва).

Отже, «План Маршалла» за своєю суттю відрізнявся діаметральною протилежністю по відношенню до «Плану Моргентау» (їх жодним чином не є можливим «ставити в один ряд»).

Десяте. Ідентифікація вихідних базових положень «Плану Маршалла» – Закону США «Economic

Cooperation Act of 1948» виступає підґрунтям усвідомлення узагальнюючої мети американської «Програми відновлення Європи». Її визначено таким чином: «... відновлення або досягнення країнами Європи принципів індивідуальної свободи, вільних інститутів і справжньої незалежності, що головним чином залежить від створення надійних економічних умов, стабільних міжнародних економічних відносин і досягнення європейськими країнами здорової економіки, незалежної від надзвичайної зовнішньої допомоги» [14].

У контексті розробки державної політики повоєнного відновлення України слід вважати принципово важливим усвідомлення завдань країн-реципієнтів, які вони зобов'язувалися взяти на себе в контексті отримання фінансової допомоги США. Такого роду завдання-зобов'язання були чітко прописані. Це, зокрема:

- розширення країнами-реципієнтами власного промислового та сільськогосподарського виробництва й стабілізація валютно-фінансових систем;
- співробітництво з іншими країнами-учасниками Програми щодо стимулювання внутрішньо європейської та загальносвітової торгівлі;
- розміщення країнами-реципієнтами на спеціальних рахунках депозитів у національній валюті на термінах й умовах, погоджених зі США;
- оприлюднення в країнах-реципієнтах й надання США будь-якої інформації, яка допомагає визначити характер й обсяг будь-яких операцій;
- отримання країнами-реципієнтами мінімально необхідних запасів сировини і продовольства;
- надання до міжнародного суду будь-якої справи щодо реалізації «Плану Маршалла» [14].

Усвідомлення змісту завдань-зобов'язань країн-реципієнтів дає всі підстави зазначити, що «Програма відновлення Європи» мала чіткі підходи щодо дотримання й організаційно-методичного супроводу реалізації таких вихідних базових умов співпраці США з отримувачами допомоги.

По-перше. Орієнтацію країн-реципієнтів не на споживацьке-витратне використання фінансової допомоги, а її призначення як інвестиційних вкладень США з метою забезпечення економічних перетворень і подальшого розвитку отримувачів допомоги, незалежного від подібних надзвичайних вкладень у майбутньому.

По-друге. Встановлення чітких механізмів контролю й судової відповідальності країн-реципієнтів та їх бізнесу щодо дотримання умов цільового використання допомоги США.

По-третє. Практична реалізація «Програми відновлення Європи» спиралася на організаційно-управлінську модель, органічно вмонтовану в систему державного регулювання економічної політики США. Вищим керівним органом Програми було визначено створену Адміністрацію економічного співробітництва, яку очолював П. Хоффман. Безпосередньо їй підпорядковувалося Спеціальне

представництво Програми в Європі. Методичне й технічне провадження «Плану Маршалла» в кожній з сімнадцяти країн-реципієнтів здійснювала відповідна місія Програми.

Стимулюючий інвестиційний характер фінансової допомоги США за «Планом Маршалла» ще більшою мірою підтверджується аналізом структури та питомої ваги статей витрат даної допомоги у її загальних обсягах. Така характеристика спрямованості «Програми відновлення Європи» наочно підтверджується тим фактом, що витрати за статтями «Сировина», «Обладнання та транспортні заходи» і «Паливо» склали понад 50% від загального обсягу витрат даної Програми. Окрім цього, інвестиційно-стимулюючий зміст у провадженні політики відновлення мають і витрати за статтями «Корми» та «Добрива».

Стосовно підходів США щодо розробки та реалізації «Програми відновлення Європи», необхідно також чітко усвідомлювати, що обсяги фінансування для кожної з країн-реципієнта та часові терміни його надання безпосередньо залежали від низки умов і чинників, яким мали відповідати отримувачі допомоги. Насамперед, – наявності у країні-реципієнта своєї чіткої спів-підпорядкованої програми відновлення та розвитку з ідентифікацією національних особливостей і переваг, які б сприяли реалізації американської програми.

Визначальною передумовою такого відношення США щодо повоєнного відновлення Західної Німеччини якраз й пояснюється найбільш повним дотриманням з боку і держави в цілому, і її бізнесу встановлених Законом «Economic Cooperation Act of 1948» умов і вимог. Теоретико-методологічне підґрунтя відповідного дотримання з боку Західної Німеччини цілей, умов «Плану Маршалла» сформовано теорією соціального ринкового господарства, опрацьованою однією з найавторитетніших шкіл світової економічної науки ХХ сторіччя – представниками ордолібералізму (Л. Ерхардом й А. Рюстовим, В. Ойкеном і Ф. Бьомом). Однак слід враховувати, що головний автор політики повоєнного відновлення Західної Німеччини і творець її «економічного дива» Л. Ерхард певні заходи теорії ринкового господарства, спрямовані на модернізацію країни, почав проваджувати ще з 1946 р. як Державний міністр економіки Землі Баварія [18]; особливо велике практичне значення в обґрунтуванні перетворень Л. Ерхарда мали роботи В. Ойкена [19].

Ще одним прикладом найбільш системного й досконалого провадження повоєнної відновлювальної політики є відмічена Програма «Лінія Доджа», розроблена Сполученими Штатами Америки для розбудови Японії. Провадження даної Програми здійснювалося за підходами, принципами й механізмами «Плану Маршалла». Сама по собі Програма «Лінія Доджа» була опрацьована як своєрідна реакція США на повільні відновлювальні дії японської влади протягом перших повоєнних років 1945 –

1948 рр. На відміну від перетворень в Західній Німеччині, в розробці «Лінії Доджа» роль американських фахівців була визначальною. Разом з тим, показовим є і такий факт. Після ефективної реалізації завдань першого етапу «Лінії Доджа» протягом 1948-1952 рр. (який своєю чергою став другим етапом повоєнного відновлення Японії), в країні було суттєво згорнуто присутність американських фахівців з одночасним посиленням ролі японських фахівців. Третій етап відновлення Японії (1952-1962 рр.) характеризувався активним провадженням у реалізації відновлювальних заходів суто японських підходів і практик національної ділової та організаційної культури.

Світовий досвід політики повоєнного відновлення зовсім не обмежується прикладами Західної Німеччини та Японії (подібного роду уявлення є вкрай поширеними не тільки для вітчизняної економічної науки). Для України є актуальним його всебічний об'єктивний аналіз на прикладі можливо більшої кількості країн. Опрацювання матеріалу за даним напрямом дає підстави стверджувати, що за сукупністю інституціональних, економічних, науково-технічних, природоохоронних і суто військових ознак в контексті розробки державної політики повоєнного відновлення України особливо необхідним є врахування досвіду таких країн (і субрегіонів):

Західної Німеччини, Великої Британії, Франції та Італії як країн – найбільших реципієнтів за «Планом Маршалла»;

країн Індо-Тихоокеанського субрегіону на прикладі Японії, Південної Кореї, Тайваню та В'єтнаму, виходячи з їхніх найбільших успіхів у провадженні науково-технічної модернізації;

Близького Сходу на прикладі Ізраїлю – з урахуванням низки подібних рис України з ним щодо життєдіяльності держави і суспільства на повоєнному етапі;

країн сучасних Західних Балкан (Албанії, Боснії та Герцеговини, Косово, Північної Македонії, Сербії та Чорногорії) виходячи з наявності спільних завдань України з ними у контексті реалізації євроінтеграційного курсу та Грузії (з урахуванням низки спільних інституційних і суто воєнних ознак).

В узагальненому вигляді з метою унаочнення викладення матеріалу щодо світового досвіду політики повоєнного відновлення представлено в таблиці (почерговість аналізу країн визначається хронологією настання в них самого етапу повоєнного відновлення; аббревіатуру «ППВ» в таблиці використано задля визначення поняття «політика повоєнного відновлення»).

Таблиця

Ідентифікаційні ознаки світового досвіду політики повоєнного відновлення на прикладі окремих країн*

Країни	Характеристики політики повоєнного відновлення країн
1	2
Західна Німеччина	ППВ здійснювалася у контексті реалізації теорії соціальної ринкової економіки (розроблена більшою мірою Л. Ерхардом і В. Ойкенем) з використанням особливостей національної ділової й організаційної культур і застосуванням таких визначальних механізмів: створенням сприятливого інвестиційного клімату для зовнішніх інвесторів й прозорого економічного регулювання; скасуванням державного планування і ціноутворення; регулювання у фінансовій сфері; переорієнтації ВПК на виробництво товарів кінцевого споживання. Наслідки другої світової війни (падіння обсягів виробництва в 7 разів; руйнація 40% транспортної інфраструктури; 50% рівень безробіття тощо) за умов паралельних репатріаційних виплат подолано до 1951-1952 рр. Середньорічні темпи зростання ВВП протягом 1950-1966 рр. склали понад 9% («економічне диво Німеччини»)
Велика Британія	ППВ лейбористів (при владі 1945-1951 рр.) за Програмою «Обличчям до майбутнього» активно запровадили державно-монополістичне регулювання (ДМР), націоналізацією базових галузей промисловості, транспортної інфраструктури та Англійського банку, провели реформи соціального страхування та охорони здоров'я, що за 5 років забезпечило досягнення довоєнного рівня. Консерватори (при владі 1951-1964 рр.) згорнули ДМР та, частково, денационалізацію й скоротили соціальні програми, що додатково підвищило ефект ППВ. Загалом, Велика Британія отримала близько 50% допомоги від загальних обсягів «Плану Маршалла».
Франція	Основу ППВ склала теорія дирижизму зі впровадженням за ініціативи Ж. Монне загальнонаціональних індикативних планів (перший з них – «План Монне» 1946-1952 рр. – план модернізації та реконструкції; у подальшому: 1954-1957 рр.; 1958-1961 рр. тощо). Структурні реформи забезпечили модернізацію промисловості (довоєнний рівень досягнуто у 1948 р.), сільського господарства (довоєнний рівень досягнуто у 1950 р.) й створення науково-містких галузей. Складовою ППВ є «План Шумана» як прообразу Європейського Союзу. Сталий розвиток країни завдяки ППВ з щорічними темпами зростання до близько 10% тривав до середини 70-х. Реалізація схеми «націоналізація-модернізація-приватизація»

Продовження таблиці

1	2
Італія	ППВ здійснювалась на основі ДМР й індикативного загальнонаціонального планування з заохоченням провідних монополістичних концернів. Вони стали безпосередніми рушіями ППВ (шість з найбільших концернів за «Планом Маршалла» отримали понад 50% сировини, обладнання і кредитів, котрі отримала країна в цілому. Відновлення економіки країни досягнуто в 1950 р. Економічні перетворення «Плану Маршалла» подовжив «План Ваноні» (1955-1964 рр.), спрямований на збільшення національного доходу, формування позитивного платіжного й торгівельного балансів, аграрну та регіональну реформи. Темпи щорічного приросту промисловості, які в 1957-1960 рр. досягали понад 30%. ППВ заклала основи «італійського економічного дива»
Японія	ППВ проваджувалася поетапно. На I етапі (1945-1948 рр.) за загальних уповільнених дій японської влади ліквідовано промислові карелі. В межах другого етапу (1948-1952 рр.) запроваджено «Лінію Доджа» з проведенням аграрної реформи (конфіскація сільськогосподарських земель довоєнних землевласників з їх подальшим пільговим продажем фермерам); бюджетної реформи та податкової реформи. На третьому етапі (1952-1962 рр.), за умов відходу від безпосереднього керівництва американських фахівців, суттєво посилено використання особливостей національної ділової та організаційної культур й індикативного планування. Особливостями ППВ є також мінімізація витрат на ВПК й встановлення пріоритетів економічного розвитку в межах кожного з етапів. Довоєнний рівень ВВП досягнуто в 1956 р. Середньорічні темпи зростання ВВП протягом ППВ склали близько 7%, які у подальшому досягали 10% («японське економічне диво»)
Тайвань	Основу ППВ після другої світової війни й відокремлення від материкового Китаю заклали аграрна реформа, проведена за прикладом Японії (але більш поетапно) в 1949-1953 рр., фінансова допомога США, дешева місцева робоча сила й використання особливостей національної й організаційної ділових культур. Створення сприятливого інвестиційного клімату для інвесторів США й внутрішнього малого та середнього бізнес (зокрема, з заснуванням мережі різнопланових вільних економічних зон) і державне планування доповнено стимулюванням інвестицій колишніх землевласників в структурну перебудову економіки та модернізацію сільського господарства, а в подальшому – створенням наукових парків високих технологій
Ізраїль	Після Війни за незалежність (1948 р.) запроваджено системи централізованого управління економікою та ціноутворення; розподілу харчів і товарів першої необхідності для населення; заснування комун-кібуци. За «Новою економічною політикою» Каплана (1952 р.) головне джерело ППВ – репарації Західної Німеччини та ПП, що протягом 1954-1964 рр. втілювалося в щорічні темпи зростання економіки на рівні 10%. Після Шестиденної війни (1967 р.) і Війни судного дня (1973 р.) – диверсифікація промисловості й сільського господарства, всіляке стимулювання розвитку ВПК; стимулювання розвитку науки з налагодженням комерціалізації її досягнень
Південна Корея	ППВ після Корейської війни (1950-1953 рр.), внаслідок якої промисловість і природні ресурси залишилися на території Північної Кореї, містить два етапи. На першому (1953-1960 рр.) за аналогами Японії проведено земельну реформу й коштами США відбудовано інфраструктуру. Корупція влади й нових економічних кланів змусили США згорнути допомогу. Започаткування ринкових реформ на другому етапі (1960-1970 рр.): стимулювання експорту, податкові канікули й залучення нових ПП забезпечили щорічне зростання економіки до 35 %. Головні складові ППВ: фінансова допомога США, технології Японії, дешева місцева робоча сила й використання особливостей національної та організаційної ділових культур
В'єтнам	На системній основі ППВ «Дой мой» (з в'єтнамської «політика відновлення») після закінчення другої індо-китайської війни (1959-1975 рр.) між про-капіталістичним Півднем і прокомуністичною Північчю запроваджено в 1986 р. за ініціативи Комуністичної партії В'єтнаму з проведенням економічних, соціальних, політичних і культурних реформ, зорієнтованих на формування соціалістичної ринкової економіки (у 1976 р. створено єдину Соціалістичну республіку В'єтнам). Результати ППВ в економіці: зростання ВВП у 1986-1990 рр. щорічно на 4,4%; у 1991-1995 рр. – на 8,2%; у 1996-2000 рр. – на 7,6 %.; рівень бідності з 58% у 1992 р. знизився до 6,7% у 2019 р. Рушії індустріалізації та модернізації країни – економічні зони трьох типів: експортно-виробничі, промислові, індустріальні парки високих технологій, створені у тому числі й на основі релокації бізнесу з Китаю та Японії. Серед недоліків ППВ – високий рівень корупції

1	2
Західні Балкани	Розроблений Європейським Союзом План стабілізації SAP для країн Західних Балкан (Албанії, Боснії та Герцеговини, Косово, Північної Македонії, Сербії та Чорногорії) після війни 1992-1995 рр. та асоціації до ЄС і провадження розроблених для колишніх соціалістичних країн програм передвступної підготовки (насамперед, PHARE) та спеціально розроблена для Балкан Програма повоєнного відновлення OBNOVA (з сербської «відбудова»), значною мірою не спрацювали. Особливо невдалою ППВ є на прикладі найбільш постраждалої Боснії і Герцеговини внаслідок невідповідних інституціональних умов, несприятливого бізнес-клімату для малих і середніх підприємств, недостатнього інвестування в відновлення промислових і сільськогосподарських виробництв. Більш ефективно Програму OBNOVA втілено на прикладі Північної Македонії та Чорногорії
Грузія	ППВ, внаслідок російсько-грузинської війни 2008 р. і тимчасової окупації 20% території країни, припадає на роки «грузинського економічного дива» (2007-2014 рр.), який розроблено К. Бендукідзе. У 2008 р. ВВП зріс на 2, 1% (у 2006 р. – на 8,6%, у 2007 р. – на 12,4%). У 2009 р. ВВП знизився на 3,8% (що з урахуванням наслідків війни та рецесії світової економіки слід вважати достатньо прийнятним показником). З 2010 р. економіка країни знову вийшла на зростання. Головні позитивні складові «грузинського економічного дива», яке значною мірою забезпечило ППВ: реформа правоохоронних органів; податкова реформа (зі зменшенням кількості прямих податків зі спрощенням їх сплати). Головні негативні складові: низька якість економічного зростання внаслідок недостатнього інвестування промислового і сільськогосподарського виробництв; високий рівень безробіття (до 16-17%) та самозайнятого населення.

* Опрацьовано авторами з використанням [1; 7-9; 12; 14-16; 18-19; 20; 23].

Узагальнення світового досвіду політики повоєнного відновлення, на прикладі наведених у таблиці десяти країн і субрегіону сучасних Західних Балкан протягом понад сімдесяти п'яти років за підсумками другої світової війни та ще семи локальних війн у даних країнах, дає підстави виокремити, з одного боку, позитивні риси, адаптація яких є корисною для України, а з іншого, – ті риси, котрих слід не припуститися у вітчизняній практиці.

Такими визначальними позитивними є такі риси і характеристики.

По-перше. Державна політика повоєнного відновлення має спиратися на відповідний чіткий план зі встановленням, насамперед: стратегічних напрямів, пріоритетів, механізмів, часових меж, кількісних показників-індикаторів й відповідальних державних інституцій.

Такий системний підхід є притаманним не тільки для Програми США «Програма відновлення Європи», а й для тих країн, в яких відновлювальні політики було проваджено найбільш ефективно (наприклад, у Західній Німеччині – реформи Л. Ерхарда; в Японії – «Лінія Доджа»; у Великій Британії – політики відновлення лейбористів і консерваторів; у Франції – «План Монне»; в Ізраїлі – «План Каплана»).

По-друге. Політика повоєнного відновлення України має охоплювати не тільки всі галузі і сфери економіки, а й супроводжуватися комплексом реформ в соціальній сфері (з впровадженням непопулярних дій на прикладі Західної Німеччини щодо прогресивного оподаткування фізичних осіб; досвіду Ізраїлю після війни 1948 р. щодо введення карткового розподілу першочергових матеріальних благ для населення; реформ консерваторів Великої

Британії за Програмою «Вітер змін»), передбачати проведення реформ у регіональній політиці («План Ваноні» в Італії), культурній сфері («Дой мой» у В'єтнамі) тощо.

По-третє. Світовий досвід доводить, що в своїй основі політика повоєнного відновлення має передбачати достатньо обмежений термін реалізації своїх визначальних заходів (за прикладом, насамперед, всіх країн Західної Європи щодо реалізації «Плану Маршалла» протягом 1948-1951 рр. та перших років реформ К. Бендукідзе в Грузії 2007-2008 рр.) Разом з тим, слід враховувати досвід, наприклад, Японії щодо використання механізмів валютно-фінансового регулювання до кінця сімдесятих-початку вісімдесятих років.

По-четверте. Реалізація державної політики повоєнного відновлення України має здійснюватися в контексті провадження євроінтеграційного курсу. У даному відношенні світовий досвід на прикладі країн сучасних Західних Балкан доводить необхідність реалізації комплексних заходів передвступних програм Європейського Союзу та спеціально розробленої для Західних Балкан Програми повоєнного відновлення OBNOVA (при цьому, є особливо необхідним враховувати причини невисокої ефективності даної Програми, насамперед, в Боснії і Герцеговині та Сербії).

По-п'яте. Світовий досвід відновлювальних політик показує, що їх невід'ємними складовими є активне використання особливостей національних ділових й організаційних культур. Насамперед, це є притаманним країнам, в яких політики відновлення було проведено з найбільш високою економічною ефективністю та соціальним ефектом. Підтвердження такого висновку переконливо ілюструються

на прикладах Західної Німеччини, Японії (перш за все, на третьому етапі відновлювальної політики в ній), Південної Кореї, Тайваню та В'єтнаму. Стосовно України такий підхід може бути використано найбільш ефективно, оскільки її національна ділова культура має виражений міжкультурний зміст з органічним поєднанням характеристик західного і східного менеджменту, а пануюча модель організаційної культури країни – «Родина» («Сім'я») є такою ж, як і в Японії, Південній Кореї, Тайвані та В'єтнамі. При цьому, маємо уявляти, що реалізація даних переваг України передбачає опанування на підґрунті компаративної методології міжкультурного господарювання [21, 22].

По-шосте. Повоєнне відновлення України має супроводжуватися формуванням сприятливого загального інституціонального середовища (насамперед, підпорядкування цілей політичних партій і лідерів національним інтересам відбудови країни). Багато в чому, цей чинник виступає навіть передумовою повноцінної реалізації державної відновлювальної політики. Приклади досягнення спільних цілей повоєнного відновлення країни як визначальних є характерними для взаємовідносин споконвічної боротьби консерваторів і лейбористів у Великій Британії, політичного життя у Франції під час реалізації «Плану Монне». Даний висновок підтверджує й приклад гальмування успішного спочатку повоєнного відновлення Грузії після російсько-грузинської війни 2008 р. внаслідок неспроможності політичного істеблішменту країни протистояти певним розбіжностям.

Узагальнення світового досвіду політики повоєнного відновлення так само дає можливість виокремити найголовніші риси і характеристики, які Україна має врахувати й не припуститися. Найбільш загрозливими з них в контексті відповідного світового досвіду є такі:

– уповільнений темп і відсутність комплексних реформ в Японії протягом першого етапу відновлення 1945-1948 рр. (саме це й змусило США розробити «Лінію Доджа» з її безпосереднім керівним провадженням американськими фахівцями на другому етапі відновлення Японії);

– бурхливий сплеск корупції влади окремих країн та їх бізнесу щодо використання міжнародної допомоги (внаслідок подібної «практики» в Південній Кореї протягом 1953-1960 рр. США взагалі припинили підтримку й відновили її лише після зміни політичної влади в країні; подібного роду прояви були характерними для Західних Балкан й В'єтнаму);

– недостатнє інвестування відновлювальних заходів в галузях промислового й сільськогосподарського виробництва в окремих країнах Західних Балкан;

– недооцінка ролі й відсутність реальних заходів соціально-економічної політики щодо повернення біженців (це у класичному вигляді стосується Боснії та Герцеговини);

– територіально-регіональна нерівномірність провадження відновлювальних заходів на користь обмеженої кількості окремих великих міст (така практика є притаманною у реалізації політики відновлення Програми «Дой мой» у В'єтнамі).

Висновки. Світовий досвід розробки і реалізації політики повоєнного відновлення є вкрай багатим і містить як позитивні, так і негативні прояви і наслідки. Показово, що неупереджений аналіз на прикладі кожної з аналізованих країн містить такі риси і характеристики, котрі будуть корисними й дадуть ефект в Україні, та/або такі, яких слід не припуститися. Отже, науково коректним є підхід щодо не імплементації, а адаптації (врахування) світового досвіду політики повоєнного відновлення при розробці державної політики повоєнного відновлення України; насамперед – опрацювання її стратегічних напрямів і регуляторних режимів. На жаль, є підстави відмітити, що до сьогодні Україна за цим напрямом відтворює переважно негативні приклади, що висуває необхідність налагодження негайної відповідної взаємодії політичної влади та науки (перш за все, – економічної). При цьому, першочерговий крок має здійснити наука, що передбачає надання державним інституціям аналітичних матеріалів щодо напрямів і механізмів адаптації світового досвіду повоєнного відновлення у вітчизняну практику (з визначенням як позитивних, так і негативних наслідків відповідного світового досвіду).

Література

- Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1. С. 75-89. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075>.
- Казюка Н. П., Шекета Є. Є. Напрями та резерви повоєнного відновлення економіки України. *The actual problems of regional economy development*. 2022. № 2(18). С. 255-264. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.255-264>.
- Хмарська І., Кучерява К., Клімова І. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>.
- Супрун Н. Повоєнна відбудова економіки: історичний досвід та актуальні завдання для України. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: ДЗВО "УМО" НАПН України, 2022. Т. 2. С. 181-185.
- Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 101-117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.
- Чеботарьов В., Глінковська-Краузе Б., Чеботарьов Є. «План Маршалла для України»: обґрунтування системного підходу розроблення та пропозиції щодо інституційного супроводу. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 80. № 1. С. 98-107. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.098.
- Бородіна О. А., Ляшенко В. І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 121-134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134).
- Ladejinsky W. Land ceilings and land reform. *Economic and Political Weekly*. 1972. P. 401-408.

9. Revilla Diez J. Vietnam 30 years after Doi Moi: achievements and challenges. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*. 2016. Vol. 60(3). P. 121-133. DOI: <https://doi.org/10.1515/zfw-2016-0035>.
10. Phillips D. L. *Losing Iraq: Inside the postwar reconstruction fiasco*. Basic Books. 2009.
11. Daianu D., & Veremis T. *Balkan Reconstruction*. Routledge. 2014. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315038766>.
12. Kmezić M. Rule of law and democracy in the Western Balkans: addressing the gap between policies and practice. In *Illiberal Politics in Southeast Europe*. 2021. P. 177-192. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003208327-10>.
13. Treaty of Versailles 1919 (including Covenant of the League of Nations). URL: <https://www.foundingdocs.gov.au/item-did-23.html>.
14. «Marshall Plan». Economic Cooperation Act of 1948, 62 Stat. 137, U.S. Statutes at Large. Pub. L. 80-472, U.S. Law. URL: <https://web.archive.org/web/20150119113837/http://legisworks.org/congress/80/publaw-472.pdf>.
15. Dodge J. Announcement on budget. 1949, April 15. In Keizai Saiken Kenkyukai (Ed.). *Pore kara Daresu e* [From Pauley to Dulles]. Tokyo: Diamondsha, 1952. P. 268.
16. Ladejinsky W. *Agrarian Reform in Asia*. 1971. (No. 1920-2017-2330).
17. Morgenthau H. «Suggested Post-Surrender Program for Germany [The original memorandum from 1944, signed by Morgenthau] (text and facsimile)». 1944. Box 31, Folder Germany: Jan.-Sept. 1944 (i297). Franklin D. Roosevelt Presidential Library and Museum (published 27 May 2004).
18. Erhard L. (2013). *Germany's Comeback in the World Market: The German 'miracle' explained by the Bonn Minister for Economics*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315020099>.
19. Eucken W. (2012). *The foundations of economics: History and theory in the analysis of economic reality*. Springer Science & Business Media.
20. Каха Бендуқідзе та його «грузинське диво». URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141114_bendukidze_georgia_minister_death.
21. Glinkowska-Krauze B., Chebotarov V., & Chebotarov I. (2022). National Business Cultures as a System-forming Factor of the “Lublin Triangle”. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. Vol. 25(1). P. 145–157. DOI: <https://doi.org/10.18778/1508-2008.25.09>.
22. Glinkowska-Krauze B., Chebotarov I., Chebotarov V., Kaczmarek B. Narodowe kultury biznesowe i korporacyjne Polski i Ukrainy. *Czynniki doskonalenia i integracja międzynarodowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. 2023. 164 s. DOI: <https://doi.org/10.18778/8220-978-5>.
23. Ляшенко В. І., Макогон Ю. В. Национализация и приватизация предприятий (Опыт Франции для Украины): монография. – 2-е изд. – Донецк :ИЭП НАН Украины, 2009. 492 с.

References

1. Ivanov, S. V. (2019). Ekonomichne vidnovlennia i rozvytok krain pislia zbroinykh konfliktiv ta voien: nevtracheni mozhlyvosti dlia Ukrainy [Economic recovery and development of countries after armed conflicts and wars: unlost opportunities for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy - Economy of Ukraine*, No. 1, pp. 75-89. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075> [in Ukrainian].
2. Kaziuka, N. P., Sheketa, Y. Y. (2022). Napriamy ta rezervy poviennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Directions and reserves of the post-war economic recovery of Ukraine]. *The actual problems of regional economy development*, 2(18), pp. 255-264. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.255-264> [in Ukrainian].
3. Khmarska, I., Kucheriava, K., Klimova, I. (2022). Osoblyvosti pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Peculiarities of the post-war economic recovery of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, (42). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31> [in Ukrainian].
4. Suprun, N. (2022). Povoienna vidbudova ekonomiky: istorychnyi dosvid ta aktualni zavdannia dlia Ukrainy [Post-war economic reconstruction: historical experience and current tasks for Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia v umovakh viiny i v postvoiennyi period v Ukraini* [Public management and administration in the conditions of war and in the post-war period in Ukraine]: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific And practical Conference. (Vol. 2., pp. 181-185). Kyiv, DZVO "UMO" National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
5. Kindzerskyi, Yu. (2022). Povoienne vidnovlennia promyslovosti Ukrainy: vyklyky ta osoblyvosti polityky [Postwar recovery of Ukraine's industry: challenges and features of policy]. *Ekonomichniy analiz - Economic analysis*, 32 (2), pp. 101-117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101> [in Ukrainian].
6. Chebotarov, V., Glinkowska-Krauze, B., Chebotarov, Ie. «Plan Marshalla dlia Ukrainy»: obgruntuvannia systemnoho pidkhodu rozroblennia ta propozytsii shchodo instytutsiinoho suprovodu [«Marshall plan for Ukraine»: rationale for a systemic approach to development and proposals for institutional support]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk - Galician economic journal*, Vol. 80, no 1, pp. 98-107. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.098 [in Ukrainian].
7. Borodina, O. A., Lyashenko, V. I. (2022). Povoienne vidnovlennia ekonomiky: svitovyi dosvid ta sprobа yoho adaptatsii dlia Ukrainy [Post-War Economic Recovery: World Experience and Attempt to Adapt it for Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (42), pp. 121-134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134) [in Ukrainian].
8. Ladejinsky, W. (1972). Land ceilings and land reform. *Economic and Political Weekly*, pp. 401-408.
9. Revilla Diez, J. (2016). Vietnam 30 years after Doi Moi: achievements and challenges. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*, 60(3), pp. 121-133. DOI: <https://doi.org/10.1515/zfw-2016-0035>.
10. Phillips, D. L. (2009). *Losing Iraq: Inside the postwar reconstruction fiasco*. Basic Books.
11. Daianu, D., & Veremis, T. (2014). *Balkan Reconstruction*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315038766>.
12. Kmezić, M. (2021). Rule of law and democracy in the Western Balkans: addressing the gap between policies and practice. In *Illiberal Politics in Southeast Europe* (pp. 177-192). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003208327-10>.
13. Treaty of Versailles 1919 (including Covenant of the League of Nations). Retrieved from <https://www.foundingdocs.gov.au/item-did-23.html>.
14. «Marshall Plan». Economic Cooperation Act of 1948, 62 Stat. 137, U.S. Statutes at Large. Pub. L. 80-472, U.S. Law. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20150119113837/http://legisworks.org/congress/80/publaw-472.pdf>.
15. Dodge, J. Announcement on budget. 1949, April 15. In Keizai Saiken Kenkyukai (Ed.). *Pore kara Daresu e* [From Pauley to Dulles]. Tokyo: Diamondsha, 1952. P. 268.
16. Ladejinsky, W. (1971). *Agrarian Reform in Asia* (No. 1920-2017-2330).

17. Morgenthau H. (2004). «Suggested Post-Surrender Program for Germany [The original memorandum from 1944, signed by Morgenthau] (text and facsimile)». 1944. Box 31, Folder Germany: Jan.-Sept. 1944 (i297). Franklin D. Roosevelt Presidential Library and Museum (published 27 May 2004).
18. Erhard, L. (2013). *Germany's Comeback in the World Market: The German 'miracle' explained by the Bonn Minister for Economics*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315020099>.
19. Eucken, W. (2012). *The foundations of economics: History and theory in the analysis of economic reality*. Springer Science & Business Media.
20. Kakha Bendukidze та його «hruzynske dyvo» [Kakha Bendukidze and his "Georgian miracle"]. Retrieved from https://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141114_bendukidze_georgia_minister_death [in Ukrainian].
21. Glinkowska-Krauze, B., Chebotarov, V., Chebotarov, I. (2022). National Business Cultures as a System-forming Factor of the "Lublin Triangle". *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 25(1), pp. 145–157. DOI: <https://doi.org/10.18778/1508-2008.25.09>.
22. Glinkowska-Krauze, B., Chebotarov, I., Chebotarov, V., Kaczmarek, B. (2023). *Narodowe kultury biznesowe i korporacyjne Polski i Ukrainy. Czynniki doskonalenia i integracja międzynarodowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. 164 p. DOI: <https://doi.org/10.18778/8220-978-5>.
23. Liashenko, V. I., Makogon, Yu. V. (2009). *Natsionalizatsiya i privatizatsiya predpriyatii (Opyt Frantsii dlya Ukrainy) [Nationalization and privatization of enterprises (French experience for Ukraine)]*. 2nd ed. Donetsk, IIE of NAS of Ukraine. 492 p. [in Russian].

Ляшенко В. І., Чеботарьов Є. В. Світовий досвід повоєнного відновлення: діалектика імплементації та адаптації в Україні

Політика повоєнного відновлення України, опрацювання якої набуває ознак однієї з найважливіших передумов забезпечення національної економічної безпеки, своєю гносеологічною передумовою містить узагальнення досвіду інших країн, котрі стикнулися з аналогічними цивілізаційними викликами. Метою статті є усвідомлення вихідних базових інституціональних й організаційно-управлінських засад «Плану Маршалла» та досвіду повоєнного розвитку країн Західної Європи, Індо-Тихоокеанського субрегіону, Близького Сходу, Західних Балкан і Грузії задля визначення умов і перспектив адаптації їх підходів і механізмів в Україні в контексті подальшої розробки основ державної політики повоєнного відновлення. При цьому, дефініція вихідної категорії «державна політика повоєнного відновлення економіки» України в обмеженому розумінні може бути викладена таким чином. Це - сукупність базових теоретичних положень, організаційно-управлінських заходів і регуляторних механізмів, спрямованих на забезпечення соціально-економічного розвитку країни в повоєнних умовах. За сукупністю інституціональних, економічних, науково-технічних, природоохоронних і суто військових ознак особливо необхідним визнано врахування досвіду таких країн і субрегіонів: Західної Німеччини, Великої Британії, Франції та Італії як країн – найбільших за «Планом Маршалла» реципієнтів; країн Індо-Тихоокеанського субрегіону (Японії, Південної Кореї, Тайваню та В'єтнаму), виходячи з їхніх особливих науково-технічних успіхів; Ізраїлю – з урахуванням низки подібних рис України з ним щодо життєдіяльності держави і суспільства на повоєнному етапі; країн Західних Балкан (Албанії, Боснії та Герцеговини, Косово, Північної Македонії, Сербії й Чорногорії) виходячи зі спільних з ними проблем України у контексті реалізації євроінтеграційного курсу; Грузії – за сукупністю спільних інституціональних і воєнних умов. Узагальнення досвіду повоєнного відновлення на прикладі даних десяти країн і субрегіону Західних Балкан протягом понад сімдесяти п'яти років за підсумками другої світової війни та ще семи локальних війн, дав можливість визначити сутнісний зміст тих характеристик відновлювальних заходів, адаптація яких є для України корисною, та тих характеристик, котрих Україна має не припуститися.

Ключові слова: Україна, повоєнне відновлення, державна економічна політика, світовий досвід, адаптація світового досвіду, негативні характеристики світового досвіду повоєнного відновлення, позитивні характеристики світового досвіду повоєнного відновлення.

Lyashenko V., Chebotarov Ie. The World Experience of Post-War Recovery: the Dialectic of Implementation and Adaptation in Ukraine

The post-war recovery policy of Ukraine, the development of which takes on the characteristics of one of the most important prerequisites for ensuring national economic security, its epistemological premise contains a generalization of the experience of other countries that faced similar civilizational challenges. The purpose of the article is to understand the initial basic institutional and organizational management principles of the Marshall Plan and the experience of the postwar development of the countries of Western Europe, the Indo-Pacific subregion, the Middle East, the Western Balkans, and Georgia in order to determine the conditions and prospects for adapting their approaches and mechanisms in Ukraine in the context further development of the foundations of the state policy of post-war reconstruction. At the same time, the definition of the original category "state policy of post-war economic recovery" of Ukraine in a limited sense can be stated as follows. This is a set of basic theoretical provisions, organizational and management measures and regulatory mechanisms aimed at ensuring the socio-economic development of the country in post-war conditions. Based on a combination of institutional, economic, scientific and technical, nature protection, and purely military features, it is recognized that it is especially necessary to take into account the experience of the following countries and subregions: West Germany, Great Britain, France, and Italy, as the countries - the largest recipients of the "Marshall Plan"; countries of the Indo-Pacific subregion (Japan, South Korea, Taiwan, and Vietnam), based on their special scientific and technological achievements; Israel - taking into account a number of similar features of Ukraine with it regarding the vital activities of the state and society at the post-war stage; countries of the Western Balkans (Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, North Macedonia, Serbia and Montenegro) based on the common problems of Ukraine in the context of implementation of the European integration course; Georgia - based on a set of common institutional and military conditions. Summarizing the experience of post-war recovery on the example of these ten countries and the Western Balkans subregion for more than seventy-five years following the Second World War and seven more local wars, made it possible to determine the essential content of those characteristics of recovery measures, the adaptation of which is useful for Ukraine, and those characteristics that Ukraine should not assume.

Keywords: Ukraine, post-war recovery, state economic policy, world experience, adaptation of world experience, negative characteristics of the world experience of post-war recovery, positive characteristics of the world experience of post-war recovery.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 10.09.2023